Education at a Glance 2018: Sammendrag

Education at a Glance (EaG) er OECDs årlige indikatorrapport for utdanningssektoren. Rapporten gjør det mulig å sammenligne Norge med andre OECD-land når det gjelder ressursbruk, deltakelse i og resultater av utdanning. I årets utgave av EaG er det lagt spesiell vekt på likhet i tilgang til og deltakelse i utdanning og i resultater. Likhet knyttes til kjønn, familiebakgrunn og innvandringsstatus.

Her presenteres noen av de viktigste resultatene i Education at a Glance 2018. Hele rapporten kan finnes her.

Befolkningens utdanningsnivå

- Det er små endringer fra år til annet når vi ser på utdanningsnivået i befolkningen (25-64 år). Norge har en relativt lav andel voksne med utdanning på masternivå, men en høy andel med lavere grads høyere utdanning.
- Det er fortsatt flere kvinner enn menn med høyere utdanning, men veksten i andel av befolkningen med høyere utdanning er sterkere for menn enn for kvinner.
- Norge og Sverige er de eneste av de nordiske landene (og nesten de eneste OECD-landene) som har fått en høyere andel innbyggere 25-34 år uten fullført videregående opplæring. Veksten må ses i sammenheng med innvandring.

Figur 1. Utdanningsnivå for kvinner og menn i Norge, 25-34 år. 2007 og 2017.

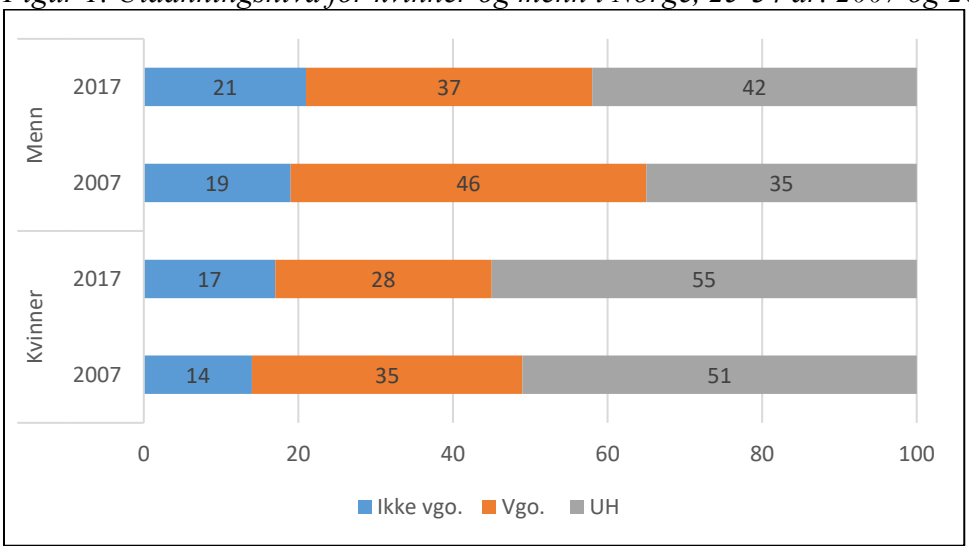

Kilde: Education at a Glance 2018, Tabell A1.2

Barnehage

- Norge har høy barnehagedeltakelse på alle alderstrinn sammenliknet med andre land, og en høy andel barn på heltid. Vi skiller oss mest ut ved at en stor andel av 2-åringene går i barnehage. 92 prosent av norske 2-åringer går i barnehage. Bare Island har høyere dekningsgrad for 2-åringer, Danmark har like høy. Gjennomsnittet i OECD er 39 prosent.

Tabell 1. Dekningsgrad i barnehage og skole etter alder. 2016

	2 år	3 år	4 år		5 år		6 år	
	Barnehage	Barnehage	Barnehage	Skole	Barnehage	Skole	Barnehage	Skole
Norge	92	96	97	0	97	0	1	99
Sverige	88	92	94	0	95	0	97	1
Danmark	90	97	98	0	95	2	7	92
Finland	58	73	79	0	84	0	98	0
Island	95	97	98	0	96	2	0	99
OECD	45	75	87	1	82	12	22	76
EU	41	81	90	2	85	9	30	67

Kilde: Education at a Glance 2018, Tabell B2.1a

- Norge har høy voksentetthet i barnehagene, men har ikke noe høyere pedagogtetthet enn gjennomsnittet i OECD. I Norge er det i gjennomsnitt 5 barn per ansatt og 12 barn per barnehagelærer (pedagogisk personale) i barnehager. Tilsvarende tall for OECD er 11 og 13.
- Høy barnehagedeltakelse, spesielt for de yngste barna, høy voksentetthet og lang oppholdstid (nesten alle på fulltid i mange uker per år) gjenspeiles også i høy ressursbruk. Norge bruker 2 prosent av BNP på barnehage,[1] den høyeste andelen av alle OECD-landene. Sverige og Island ligger nærmest med hhv 1,9 og 1,7 prosent.

Kandidater og deltakelse i utdanning utover grunnskole

- Deltakelse i utdanning i Norge er litt høyere enn OECD-snittet for alle aldersgrupper, men lavere enn de nordiske landene, med unntak av Danmark for aldersgruppen over 40 år.
- I Norge er andelen av innbyggere mellom 20 og 30 år som er i utdanning lavere enn i de andre nordiske landene, men høyre enn gjennomsnittet for OECD og EU.

[1] Det er feil i data om Norges utgifter til barnehage i den trykte og i onlineversjonen av EAG. Her står det at Norge bruker 1,8 prosent av BNP på barnehage (tabell B2.3a). Det riktige tallet er 2,0. SSB er kontakt med OECD om oppretting av tallene. Feilen påvirker også tallene i tabell B2.3b. Det er også feil i tallene for 2014, som vil bli rettet.

Videregående opplæring

- 90 prosent av befolkningen i Norge forventes[2] å fullføre videregående opplæring i løpet av livet, noe som er litt over gjennomsnittet i OECD (87 prosent)
- 80 prosent forventes å fullføre videregående opplæring før fylte 25 år. Dette er rett under OECD-snittet på 81 prosent.
- Barn med foreldre som uten fullført videregående velger i større grad yrkesfaglige utdanningsprogrammer enn barn av foreldre med høyere utdanning. Også fullføringsgraden blir påvirket av om foreldrene har høyere utdanning eller ikke. Dette gjelder i alle land som har levert tall.
- I alle landene som sammenlignes er det en lavere fullføringsrate for innvandrere enn ikke-innvandrere. Norge har nest høyest forskjell med 20 prosentpoeng, hvor ikke-innvandrere har en fullføringsgrad på 60 prosent og innvandrere en fullføringsgrad på knapt 40 prosent. Det er kun en liten forskjell (to prosentpoeng) i fullføringsgraden for ikke-innvandrere og norskfødte med to innvandrerforeldre.

Fagskoleutdanninger og høyere utdanning

- I Norge forventes 4 prosent av befolkningen å fullføre kort fagskoleutdanning (0,5-1,5 år, ISCED 4). Andelen er lavere enn OECD-snittet på 11 prosent
- 72 prosent av befolkningen i Norge forventes å begynne på høyere utdanning i løpet av livet, mens bare 45 prosent forventes å fullføre en grad. Gjennomsnittet for hele OECD-området er henholdsvis 57 prosent og 44 prosent.
- Kvinner er i flertall både blant de som starter i høyere utdanning og de som tar en grad i de aller fleste OECD-land. I Norge er tallene henholdsvis 55 prosent kvinner blant de som begynner og 60 prosent kvinner blant de som fullfører. Tilsvarende OECD-snitt er 54 og 57 prosent
- Ungdom med foreldre uten høyere utdanning er underrepresentert i høyere utdanning. I Norge har 53 prosent av all ungdom mellom 18-24 år foreldre uten høyere utdanning. Tilsvarende tall for studerende ungdom i denne aldersgruppen er 39 prosent. Gapet på 14 prosentpoeng er likevel blant de laveste i OECD-landene som deltok i undersøkelsen.
- Ungdom med innvandrerbakgrunn (første- og andregenerasjons) er også underrepresentert i høyere utdanning. I Norge har 15 prosent av befolkningen mellom 18-24 år innvandrerbakgrunn, mens bare 10 prosent av dem som deltar i høyere utdanning i denne aldersgruppen har slik bakgrunn.

[2] Dette tallet er basert på antall uteksaminerte fra videregående i 2016 og aldersfordelingen i denne gruppen. EaG 2018 inneholder ikke indikator for fullføring på normert tid. Dette er en indikator som ble publisert i 2017, og som bygger på data fra en survey som ikke gjennomføres hvert år.

Figur 2. Andel 18-24-åringer med foreldre uten høyere utdanning blant nye studenter og i befolkningen

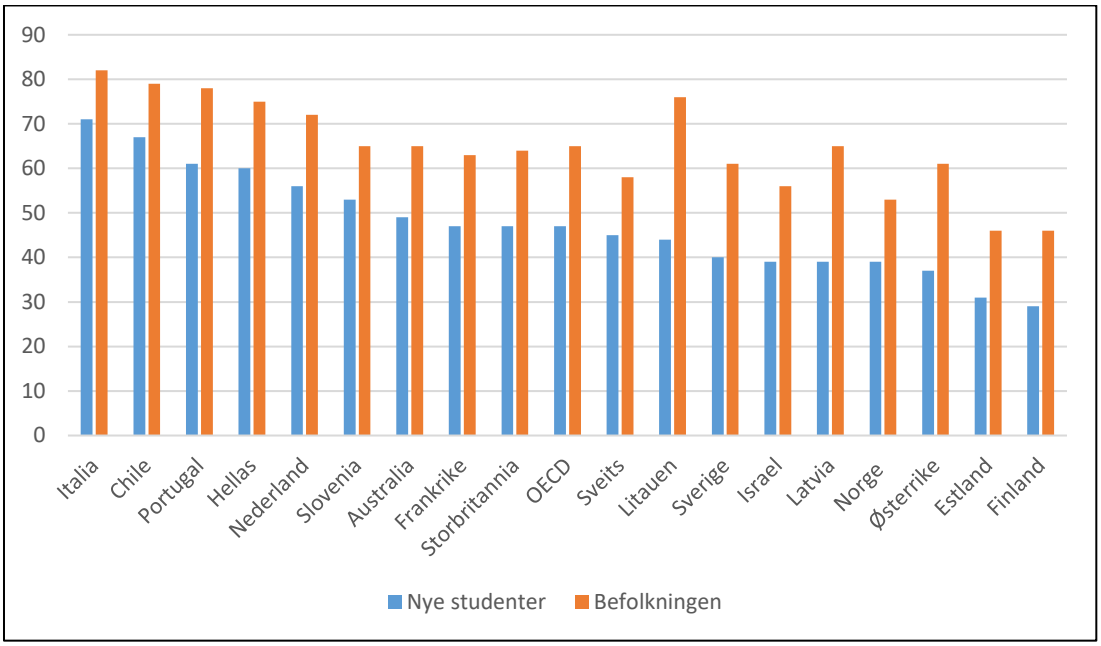

Kilde: Education at a Glance 2018, tabell B7.1

Voksne i utdanning og opplæring

- Innvandrere som ankommer Norge i voksen alder (etter fylte 25 år) deltar i like stor grad i utdanning og opplæring som den øvrige voksenbefolkningen.

Utfall av utdanning

Deltakelse i arbeidsmarkedet

- Bare 6 av 10 personer (25-64 år) i Norge uten gjennomført videregående opplæring er i arbeid. Andelen i OECD og EU er marginalt lavere (hh 60 og 58 prosent).
- Sysselsettingsraten for unge i alderen 25-34 år er lavere enn for ti år siden for alle utdanningsnivåer, både i Norge og i OECD.

Tabell 2. Sysselsettingsrater 25-34 år, fordelt etter utdanningsnivå. Norden og OECD, 2017.

	Kun grunnskole		Videregående		Høyere utdanning	
	2007	2017	2007	2017	2007	2017
Norge	70	61	86	80	89	88
Sverige	64	66	84	84	87	87
Danmark	84	66	91	83	91	80
Island	83	78	86	85	92	93
Finland	66	48	78	74	87	83
OECD	**63**	**60**	**79**	**76**	**85**	**84**

Kilde: Education at a Glance 2018, Tabell A3.2.

- I Norge er nedgangen sterkest blant personer uten fullført videregående opplæring, og det er særlig kvinner som har lav sysselsetting.
- 1 av 4 innvandrere er overkvalifisert for den jobben de er sysselsatt i mot 7 prosent av majoritetsbefolkningen.

Økonomisk utbytte av utdanning

- Høy utdanning gir avkastning i form av høyere lønn. I Norge tjener en person med lang høyere utdanning i gjennomsnitt 56 prosent mer enn en person med bare videregående opplæring. Gjennomsnittlig forskjell er høyere i OECD (91 prosent) og for EU-landene (72 prosent).
- Inntektsforskjellen mellom personer med og uten videregående opplæring er større i Norge enn i de øvrige nordiske landene. En mulig forklaring er at deltidsarbeid er mer vanlig i Norge (og Danmark) enn i Sverige og Finland.
- Blant personer med høy utdanning tjener kvinner i fulltidsstillinger i gjennomsnitt 74 prosent av hva menn i fulltidsstillinger tjener. Kjønnsforskjellene er mindre blant personer med lavere utdanning.

Sosiale virkninger av utdanning

- Miljøbevisstheten blant dagens 15-åringer er jevnt over god på tvers av OECD-området. Norske ungdommer skårer litt bedre enn OECD-gjennomsnittet på fire av sju indikatorer. Elevenes ferdigheter i naturfag har stor betydning for deres miljøbevissthet. Blant elever med svake resulter på naturfagtesten i PISA 2015 er det langt færre som oppgir å være miljøbevisste, også i Norge.
- Norge kommer dårligere ut på indikatorer om voksnes bevissthet og holdninger til miljøvern.

Studentmobilitet

- Norge har relativt lav andel innreisende internasjonale studenter. Hos oss er 4 prosent av studentene internasjonale, mot 6 prosent i hele OECD-området. Øvrige nordiske land har alle høyere andel internasjonale studenter enn OECD-snittet. Over halvparten av de internasjonale studentene i OECD-landene kommer fra Asia.
- Derimot er Norge et av landene som har størst andel egne studenter i utlandet, med 7 prosent. I gjennomsnitt for alle OECD-landene er tallet bare 2 prosent. Nesten 60 prosent av de norske utenlandsstudentene studerer i Storbritannia (28 prosent), Danmark (18 prosent) eller USA (12 prosent).
- Hver tredje internasjonale student tar en utdanning innenfor matematisk-naturvitenskapelige eller teknologiske fag (MNT-fag).

Ressurser

- Norge bruker mye ressurser på utdanning, både målt ved utgifter per elev/student og som andel av BNP.
- De fleste land bruker mer ressurser per elev desto høyere opp i systemet man kommer. Norge er blant landene med jevnest utgiftsfordeling (per elev) mellom de ulike trinnene i utdanningssystemet. Norge er blant landene som har de høyeste utgiftene per elev i grunnutdanningen og ligger mer enn 50 prosent over OECD-gjennomsnittet, mens vi bruker ca 10 prosent mer enn gjennomsnittet i høyere utdanning

- I Norge er utdanning hovedsakelig offentlig finansiert (99 prosent). I mange land bidrar private husholdninger til å finansiere en betydelig del av utdanningen, spesielt i høyere utdanning. Det varierer mellom landene hvor mye studiestøtte (public to private transfers) kompenserer for husholdningenes utgifter til utdanning.

Figur 3. Finansiering av høyere utdanning: Offentlige og private utgifter og overføringer fra det offentlige til private. Sortert etter andel offentlige utgifter. 2015.

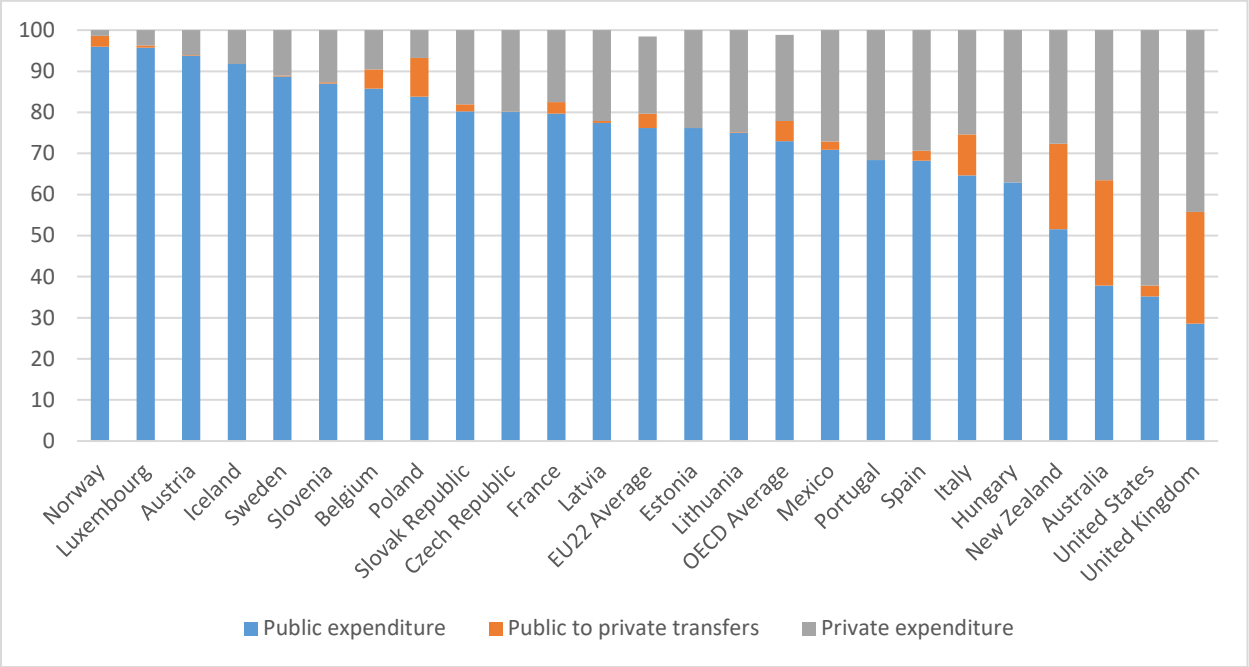

Kilde: Education at a Glance 2018, Figur C3.1

Om lærerne, undervisningstid og lønn

- Etter de siste års økninger i timetallet ligger Norge nå over OECD-snittet for antall lovfestede undervisningstimer i grunnskolen. Timetallet i Norge er høyere enn i Sverige, Finland og Island, men lavere enn i Danmark.
- Sammenliknet med OECD-snittet bruker norske lærere færre timer på undervisning, men har en lenger fastsatt arbeidstid enn OECD-snittet.
- Både norske lærere og norske rektorer/skoleledere tjener over gjennomsnittet for lærere i OECD, justert for forskjeller i kjøpekraft.
- Lærerlønnen øker med utdanningsnivået og med lærernes utdanning og ansiennitet. Likevel er det relativt flat lønnsstruktur i Norge. Startlønnen for alle utdanningsnivå er høyere enn OECD-snittet, mens topplønnen er gjennomgående lavere enn snittet
- Sammenliknet med lønnsnivået for alle heltidsansatte med høyere utdanning (uansett yrkesgruppe) kommer både norske lærere og norske rektorer/skoleledere dårligere ut enn gjennomsnittet i OECD. Rektorer/skoleledere, kommer noe bedre ut enn lærerne.

Tabell 3. Faktiske lønninger til lærere og rektorer i prosent av andre yrkesgrupper med høyere utdanning. 2016

	Barnehage		Grunnskole[3]		Videregående	
	Lærere	Styrere	Lærere	Rektorer	Lærere	Rektorer
Norge	0,67	0,81	0,75	0,97	0,82	1,12
Danmark	0,68	0,76	0,82	1,15	0,95	1,51
Finland	0,66	0,82	0,94	1,33	1,11	1,50
Sverige	0,76	1,11	0,87	1,21	0,91	1,25
Estland	0,62	0,94	0,91	1,14	0,91	1,14
OECD	**0,81**	**M**	**0,88**	**1,28**	**0,96**	**1,42**

Kilde: Education at a Glance 2018, Tabell D3.2a.

- Norge følger den internasjonale trenden med høy kvinnedominans blant barnehagelærere (92 prosent) og grunnskolelærere (75 prosent). I høyere utdanning er 54 prosent av lærerne menn.

Hvilket nivå i utdanningssystemet tar beslutninger om ungdomstrinnet?

- I 16 av 38 land tas de fleste beslutningene om ungdomstrinnet på skolenivå, mens i 11 land tas en overvekt av beslutningene på sentralt eller delstatsnivå. Beslutninger om organisering av opplæringen tas vanligvis på lokalt nivå, mens beslutninger om fag og læreplaner tas sentralt i et flertall av landene.
- I Norge tas beslutninger om organisering av opplæringen, personale og ressursbruk, lokalt og på skolenivå, eller lokalt innenfor et nasjonalt rammeverk. Her framstår Norge som mindre sentralisert enn gjennomsnittet.
- Alle beslutninger om fag og læreplaner i undersøkelsen tas, i henhold til denne undersøkelsen, på sentralt nivå i Norge, mens OECD-snittet er 48 prosent når delstatsnivået inkluderes.

FNs bærekraftsmål 4: God utdanning for alle

OECD har siden 2016 inkludert et eget kapittel i EAG som viser fremgangen til OECD-landene i å nå FNs bærekraftsmål om utdanning. Bærekraftsmålene gjelder for alle verdens land.

Bærekraftsmål fire (SDG4) handler om å

> *Sikre inkluderende, rettferdig og god utdanning og fremme muligheter for livslang læring for alle.*

Fokus i 2018 er på bærekraftsmål 4.5: "Innen 2030 avskaffe kjønnsforskjeller i utdanning og opplæring og sikre lik tilgang til alle nivåer innenfor utdanning og yrkesfaglig opplæring for sårbare personer, deriblant personer med nedsatt funksjonsevne, urfolk og barn i utsatte situasjoner."

- Utdanning spiller en kritisk rolle i å utrydde fattigdom og styre visjonen for en framgangsrik og bærekraftig utvikling.

[3] Norge har samme lønnsnivå på barne – og ungdomskolenivå. Det gjelder ikke alle land. Her er prosentandelen et gjennomsnitt av de to nivåene.

- Norge ligger bedre an enn OECD-gjennomsnittet i å oppnå bærekraftsmål 4.5 hvis man ser på forskjeller i matematikkprestasjonene til 15-åringer basert på bosted og deres sosioøkonomiske og kulturelle status fra den siste PISA-undersøkelsen (2015). Likevel er det en utfordring også i Norge at 15-åringer med lav sosioøkonomisk status behersker matematikk dårligere enn sine medelever.
- Det er små kjønnsforskjeller i matematikkprestasjoner i Norge. Blant OECD-landene, var det likevel bare Island som hadde større kjønnsforskjeller enn Norge når det gjaldt deltagelsen til personer i alderen 15-24 i teknisk-yrkesfaglig utdanningsprogrammer, viser tall fra 2016.